

Onun bu vahşice hareketleri üzerine Muâviye'nin torunlarından Ebû Muhammed ile Emevîler'in Kinnesrîn Valisi Ebû'l-Verd b. Kevser'in Suriye'de başlattığı büyük bir isyan zorlukla bastırılabilirdi (Temmuz 751).

Abdullah b. Ali, Abbâsî Devleti'nin kurulması üzerine Suriye valiliğine tayin edildi. Aşırı ihtirasının sonucu olarak buradaki faaliyetleriyle devletin emniyetini tehdit eder hale geldikten başka Ebû'l-Abbas es-Seffâh'ın ölümü üzerine halifelik iddiasında bulundu. Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un biat isteğini reddederek ordusuyla Harran'a gitti. Bunun üzerine halife, Ebû Müslim'i onu itaat altına almakla görevlendirdi. Abdullah b. Ali de Suriye, el-Cezîre ve Horasanlı askerlerden meydana gelen ordusuyla savaşa hazırlandı. Ebû Müslim'e karşı savaşmayacaklarını tahmin ettiği 17.000 Horasanlı askerini öldürttü. Daha sonra devrin meşhur kumandanlarından Humeyd b. Kahtabe'yi ortadan kaldırmak üzere bir komplo hazırladı. Aleyhindeki tertipleri öğrenen Humeyd çok sayıda askeriyle Ebû Müslim'in safalarına katıldı. Nusaybin yakınlarında Ebû Müslim ile giriştiği savaşta mağlûp oldu ve savaş meydanını terkederek Basra valisi olan kardeşi Süleyman'ın yanına kaçtı (11 Aralık 754). Süleyman ile diğer kardeşi İsâ, Halife Mansûr'dan onun affedilmesini istediler. Halife amcalarını kırmadı ve Abdullah'a istedikleri emani vereceğini bildirdi. Bunun üzerine İsâ, meşhur kâtib İbnü'l-Mukaffa'a hiçbir te'vile yer bırakmayacak şekilde bir emannâme yazmasını emretti. Ancak Halife Mansûr emannâmede kendini küçük düşüren ifadeler bulunduğunu söyleyerek İbnü'l-Mukaffa'ı öldürttü. Abdullah b. Ali'yi de teslim alarak Hîre'de temeline tuz doldurulmuş bir eve hapsedirdi. Yaklaşık yedi yıl hapisnede kalan Abdullah, akıtılan suların tuzlarını eritmesiyle çöken binanın enkazı altında can verdi ve Bağdat'taki Bâbü's-Şe'm Mezarlığı'na defnedildi. Mes'ûdî'ye göre ise Abdullah, Ebû Ca'fer el-Mansûr'un emriyle Ebû'l-Azhar Mühelleb b. Ebû İsâ tarafından bir câriyesiyle birlikte boğularak öldürülmüş, sonra da buldukları ev üzerlerine yıkılıp enkaz altında kalarak öldükleri intibâ verilmiş istenmiştir.

Cesur, yiğit ve heybetli bir kumandan olup Kureys'in dâhilerinden biri kabul edilmektedir. Abbâsî ihtilâlinin başarı-

ya ulaşmasında ve devletin sınırlarının genişlemesinde büyük rolü olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Târîh*, Necf 1358, III, 95, 105, 108; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (trc. Mustafa Fayda), Ankara 1987, s. 180, 215, 276, 277, 421, 538; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, III, 27, 113, 122, 126, 204, 328, 331, 419, 437, 440; Mes'ûdî, *Mürâcû'z-zehab* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut 1384-85/1964-65, III, 207, 243, 259, 289; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1385-86/1965-66, V, 409, 414, 421, 446, 461, 463-469, 475, 486, 496; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, I, 46; II, 152-153; VI, 101, 109-111; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 — Beyrut 1401/1981, X, 104-105; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, Kahire 1956 — Kahire 1383/1963, II, 7-8; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehab*, Kahire 1350-51 — Beyrut, ts. (Dârü lhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 219; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukûtu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 257-263; M. A. Shaban, *Islamic History*, Cambridge 1976, II, 6-7, 11-12; Muhammed Huda'î Bey, *Muḥâdarâtü târîhi'l-ümemi'l-İslâmiyye (ed-Devletü'l-'Abbâsiyye)*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikrî'l-Arabî), s. 54-56; Philip K. Hitti, *Siyâst ve Kültürel İslâm Tarihi* (nşr. Salih Tuğ), İstanbul 1980-81, II, 439-440; H. İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1985-86, II, bk. *İndeks*; Fawwaz Ahmad Tuğan, "Abdallah İbn 'Ali: A Rebellious Uncle of al-Mansûr", *Studies in Islam*, VI/1, New Delhi 1969, s. 1-26; J. Lassner, "Did the Caliph Abu Ja'far al-Mansur Murder His Uncle 'Abdallah b. 'Ali and Other Problems Within the Ruling House of the 'Abbasids", *Studies in Memory of Gaston Wiet*, Jerusalem 1977, s. 69-99; K. V. Zetterstéen, "Abdullah", *IA*, I, 30; a.mlf.-S. Moscati, "Abd Allâh b. 'Ali", *EI²* (İng.), I, 43.

ETHEM RUHİ FİĞLALİ

ABDULLAH b. ALİ el-VEZİR

(عبدالله بن علي الوزير)

Abdullâh b. Alî b. Ahmed es-San'ânî
(ö. 1147/1735)

Yemenli Zeydî âlim, tarihçi.

el-Vezîr veya İbnü'l-Vezîr diye de tanınmıştır. Hz. Hasan'ın soyundandır. 1074'te (1663) San'a'da doğdu. Ali b. Yahyâ el-Birtî, Hüseyin b. Muhammed el-Mağribî ve Muhammed b. İbrâhim es-Sehûlî gibi devrin önde gelen âlimlerinden ders aldı. Özellikle tefsir, tarih, edebiyat ve şiirde geniş bilgi sahibiydi. Başta tanınmış âlim el-Emîru's-San'ânî Muhammed b. İsmâil olmak üzere birçok talebe yetiştiren Abdullah b. Ali'nin San'a'da derslerini takip edenler arasında Halife Kâsım b. Hüseyin de bu-

lunmaktaydı. Ömrünün sonlarına doğru ders vermeyi bırakıp inzivaya çekildi ve San'a'da vefat etti.

Yazmaları bulunan eserleri şunlardır: 1. *Ṭabaku'l-halvâ ve şihâfü'l-men ve's-selvâ*. 1046-1090 (1636-1679) yılları arasındaki olayları içine alan eserin bazı kısımları Abdullah Muhammed el-Habeşî tarafından "*el-Burtuğâliyyûn 'alâ sâhili'l-Bahri'l-ahmer*" başlığı ile yayımlandı (*el-'Arab*, I-II, 1974). Eserin tenkitli tam neşri Muhammed Abdürrahîm Câzim tarafından yapılmıştır (*Târîhu'l-Yemen hilâle'l-karni'l-hâdî 'aşer el-hicrî [Ṭabaku'l-halvâ...]* Beyrut 1405/1985). 2. *er-Ravdu'l-bâsimü'n-nadîr*. Tarihçi Muhammed Zebâre tarafından *Neşrü'l-'arf* (I-II, Kahire 1376) adlı eserinin içinde neşredilmiştir (II, 117-134). 3. *Akrâtu'z-zehab fi'l-müfâhare beyne'r-Ravza ve Bi'ri'l-'Azeh*. Bu eser de Abdullah Muhammed el-Habeşî tarafından neşredilmiştir (*Mecelletü Dirâsâtin Yemeniyye*, I, 1978). 4. *Câmi'u'l-mütûn fi aḥbâri'l-Yemeni'l-meymûn*. Yahyâ b. Hüseyin es-San'ânî'nin *Enbâ'ü'z-zamân fi aḥbâri'l-Yemen* adlı eserinden kısaltılarak telif edilmiştir. 5. *Neşrü'l-'abîr*. Hocası Ali b. Yahyâ el-Birtî'nin biyografisine dair eseri. 6. *Cevârişü'l-erfâh ve kütü'l-er-vâh*. Şiirlerini topladığı divanı. 7. *İrsâlü'z-zü'âbe 'alâ mes'ele'ti's-sahâbe*. Salâh el-Ahfeş'in risâlesine reddiye. 8. *en-Nuḡbe li-hidmeti şerḥi'n-Nuḡbe* (hadis). 9. *ed-Dürü'l-munazzam li-savti'l-kalem* (edebiyat).

BİBLİYOGRAFYA :

Şevkânî, *el-Bedrü'l-ḥâlî*, Kahire 1348 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 388-390; *Hediyetü'l-'ariftin*, I, 428; *İzâhu'l-meknân*, I, 57-58, 112; II, 80, 647; Brockelmann, *GAL*, II, 525; *Suppl.*, II, 544-545; Halîl Yahyâ Nâmî, *el-Bi'setü'l-Mişiyye li-taşviri'l-maḥtâtâti'l-'Arabîyye fi bilâdi'l-Yemen*, Kahire 1952, s. 41; Ziriklî, *el-'Alâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 244; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dârü lhyâi't-türâsî'l-Arabî), VI, 86; Ahmed Hüseyin Şerefüddin, *Târîhu'l-Yemeni's-sakaft*, Kahire 1967, IV, 266-267; Eymen Fuad Seyyid, *Meşâdiru târîhi'l-Yemen fi'l-'aşri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 264-266; M. Abdürrahim Câzim, *Târîhu'l-Yemen* [Abdullah b. Ali el-Vezîr], Beyrut 1405/1985, *Takdim*, s. 21-37.

MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH b. ALKAME

(عبدالله بن علقمة)

(bk. ABDULLAH b. EBÜ EVFÂ).